

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЧИННИК У ФОРМУВАННІ ВНУТРІШНЬОЇ І ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

КОНДРАТЕНКО Олег Юрійович,

кандидат історичних наук, доцент,

Інститут міжнародних відносин Національного авіаційного університету

У статті розглянуто рівень інформаційного забезпечення української держави при здійсненні внутрішньої і зовнішньої політики. Окреме місце відведено безпековій сфері державної інформаційної політики та проблемі захисту внутрішньо- і зовнішньополітичних інтересів України в ЗМІ.

Ключові слова: інформація, інформаційна політика, інформаційний простір, мас-медіа, ЗМІ.

Обумовленість вивчення даної проблеми полягає у тому, що як вітчизняна так і зарубіжна політична думка позначена практичною відсутністю спеціальних досліджень, котрі б повною мірою розкривали питання інформаційного чинника у здійсненні внутрішньої і зовнішньої політики української держави. Дану проблематику піднімають окремі дослідники при вивченні питань інформаційної безпеки країни, проведення державної інформаційної політики та формування інформаційного простору. Саме тому на часі сьогодні є створення наукових розвідок, які б конкретизували висвітлення даного питання. Останнє сприятиме ліквідації існуючих прогалин сучасної політичної науки та подальшому вивченню процесів становлення України як помітного гравця європейської та світової арени міжнародних відносин.

При розгляді та аналізі досліджень, які розкривають деякі аспекти інформаційного чинника варто відзначити, що останній розглядається українськими дослідниками досить поверхово. Водночас більше місця у своїх працях автори відводять питанню інформаційного чинника у внутрішній політиці України, в той час як інформаційний чинник зовнішньої політики так і не став об'єктом уваги наукової спільноти.

Передусім, варто розглянути дослідження монографічного характеру серед яких найбільш вагомим на нашу думку є написана за участю співавторів книга Л. Губерського [7], присвячена вітчизняній інформаційній політиці. Саме тут розкривається питання інформаційної політики України в європейському контексті. Позитивом даної для нас роботи є те, що її автори окремо виділяють питання концептуальних засад інформаційної політики української держави та впливу на неї зовнішньополітичних чинників. Крім того, дослідники окремо виділяють проблему зовнішніх інформаційних чинників впливу на демократичні процеси в Україні через вітчизняні ЗМІ. Водночас у цій розвідці розкрито питання ролі інформаційного впливу ЗМІ на формування образу євроатлантичних структур у свідомості громадян. Окремо праця висвітлює питання політичної цензури в Україні та ролі ЗМІ у формуванні громадянського суспільства.

Серед науковців, які торкаються у своїх розвідках піднятого нами питання варто виділити представників Національного інституту стратегічних досліджень. Одним із них є В. Бондаренко [2], який займається проблематикою побудови концепції інформаційної безпеки сучасної держави. У одній зі своїх статей дослідник приділяє увагу питанню фінансування інформаційної політики держави наголошуючи при цьому на недостатності коштів, виділених державою у контексті реалізації Національної програми інформатизації. Питання стратегічного розвитку інформаційної політики держави та її інформаційного простору розглядають у своїх працях Ю. Іванченко [17], В. Карпенко [20], М. Малий [24], І. Чиж [34]. Проблеми інформаційно-аналітичного забезпечення у сфері національної безпеки розглядаються А. Семенченком [29], зокрема у його роботах йдеться про тенденції розвитку та роль відповідної служби, яка працює в цьому напрямку. Вплив державної інформаційної політики на становлення інформаційного суспільства в Україні досліджує О. Додонов [9] характеризуючи при цьому негативні процеси у вітчизняному інформаційному просторі. Питання стану та негативних тенденцій вітчизняного медіа-простору розглядає науковий експерт Національного інституту стратегічних досліджень С. Гнатюк [5]. Значимими для дослідження піднятої нами проблеми є роботи О. Сосніна [31, 32], які стосуються національних інтересів у сфері інформатизації держави та правових проблем регулювання стратегічної діяльності.

В результаті зробленого нами короткого історіографічного огляду можна констатувати, що питання інформаційного чинника у політиці України вивчено недостатньо, оскільки лише поодинокі праці розкривають аспекти інформаційного забезпечення здійснення внутрішньої і зовнішньої політики

держави. За відсутності спеціальних досліджень з даної проблематики автор статті ставить перед собою такі *завдання*:

- з'ясувати стан сучасного інформаційного простору України;
- розглянути українську законодавчу базу, яка регламентує політику держави в інформаційній сфері;
- виявити негативні тенденції в українських ЗМІ стосовно формування іміджу євроатлантичних структур;
- визначити завдання української еліти щодо побудови державної стратегії інформаційного забезпечення формування внутрішньої і зовнішньої політики України.

Перш ніж перейти до викладу матеріалу стосовно даної проблеми слід відзначити, що шлях України до інформаційного суспільства має супроводжуватися виробленням виваженої інформаційної політики, покликаної сприяти остаточному її входженню до глобального інфопростору. Інформація є стратегічним продуктом держави у XXI ст., а інформаційно-культурна складова, за словами З. Бжезинського, є однією із базових засад її могутності й авторитету [2, с. 12]. Тому інформаційна політика в свою чергу має охоплювати як внутрішні так і зовнішні аспекти діяльності держави і бути при цьому складовою частиною її геополітики. Зокрема внутрішньополітичний аспект держави спрямований на задоволення інформаційних потреб суспільства, оптимізації державного управління, а зовнішньополітичний у свою чергу спрямований на просування інтересів країни у світі та формування її позитивного іміджу [20, с. 269]. На думку експертів розумне користування інформацією у межах розвинутої інформаційної сфери вирішальною мірою визначає основоположні засади політики держави [34, с. 156]. Сьогодні з упевненістю можна говорити про те, що від якості інформаційної політики держави цілком залежить вирішення політичних, економічних та соціальних задач.

Внутрішня політика сучасного українського демократичного суспільства спрямована перш за все на забезпечення безперешкодного обміну інформацією, різноманітністю думок і суджень у ЗМІ. Останнім має належати одна з ключових ролей у стратегії європейського зовнішньополітичного вибору України та формуванні європейського мислення її населення. При цьому відзначимо, що інформаційні послуги України, в т. ч. інтернет- та медіаресурсів розміщені вкрай нерівномірно, оскільки ними забезпечені переважно центральні області держави. Це насамперед пов'язано з концентрацією в центральних регіонах наукових та інформаційних центрів [19]. Тут варто згадати й те, що українська мережа Інтернет більш-менш повноцінно охоплює лише великі міста, здебільшого обласні центри та столицю. Тому одним із першочергових внутрішньополітичних завдань для України є створення відповідних умов для формування інформаційного простору, зокрема створення повноцінної Інтернет-інфраструктури, інформаційних технологій, мас-медіа, а також створення національного інформаційного продукту для його подальшого просування на міжнародний ринок.

Концептуальні засади внутрідержавної політики України в інформаційній сфері формуються у відповідності до національних інтересів країни, збалансовуючи інтереси особистості, суспільства й держави у відповідності до Європейській Конвенції про права людини. Таким чином, інтереси особистості у інформаційній сфері передбачають конституційне забезпечення прав людини на рівний доступ та використання інформації; інтереси суспільства в інформаційній сфері полягають у забезпеченні інтересів особистості в цій сфері та у використанні інформаційної інфраструктури для розвитку всіх складових громадського життя; інтереси ж держави у даній сфері полягають у створенні умов та конституційних гарантій для динамічного розвитку національної інформаційної інфраструктури з метою керування справами суспільства, а також інтерпретації змісту державної політики щодо захисту моральних цінностей свого суспільства. Останнє є надто важливим при врахуванні інтересів суспільства під час прийняття управлінських рішень та при підтриманні діалогу між суспільством, міжнародною громадськістю з одного боку та владою з другого боку [24]. Таким чином держава повинна виступати гарантом для своїх громадян забезпечення права на доступ, поширення та захист інформації.

Державна інформаційна політика, яка має здійснюватися в організаційній, виробничій та безпековій сферах, спрямована передусім на забезпечення правових, економічних, внутрішньо- і зовнішньополітичних, організаційних умов. У цьому контексті інформаційна політика держави має сприяти розвитку міжнародного співробітництва в інформаційній сфері та утвердження України як країни з інформаційним суспільством [33].

Провідна роль у організації та здійсненні інформування суспільства щодо внутрішньо- і зовнішньополітичної діяльності держави належить Державному комітету інформаційної політики, телебачення і радіомовлення України, який керується виключно Конституцією. Якщо говорити про внутрішньополітичний аспект то всі політичні структури як відомо прямо чи опосередковано впливають на інформацію, зокрема ступінь її відкритості, процеси доставки, характер передачі споживачу тощо. У тако-

му разі виникає необхідність юридичного регулювання інформаційної політики, покликане вдосконалити та лібералізувати інформаційні відносини. Саме законодавча база, яка хоча й потребує свого вдосконалення стала інструментом упорядкування інформаційних відносин, а також формування інформаційної політики держави та її безпеки. Перші кроки у цьому напрямку було здійснено фактично одразу після здобуття Україною незалежності. Так, у 1992 р. було прийнято закони, які регламентують внутрішню політику держави у сфері інформації, зокрема «Закон України про інформацію», який став першим базовим нормативним законом у цій галузі. У подальшому було прийнято низку подібних законів, зокрема «Закон України про друковані засоби масової інформації (пресу в Україні)» (1992), «Закон України про авторське право і суміжні права» (1993), «Закон України про рекламу» (1996), «Закон України про систему суспільного телебачення і радіомовлення України» (1997) тощо [10-14]. Також Конституцією України (ст. 34) гарантується кожному право на вільне збирання, зберігання, використання і поширення інформації [21, с. 30-32]. Прийнято й низку документів, які регламентують принципи інформаційного обміну України в рамках СНД, серед них угоди «Про співробітництво в галузі інформації», «Про обмін правовою інформацією», «Про міждержавний обмін економічною інформацією», «Про міждержавний обмін науково-технічною інформацією» та ін. [32, с. 166]. Все ж однією з необхідних сьогодні умов є адаптація інформаційної законодавчої бази України до норм міжнародного права.

У законі «Про інформацію» зокрема йдеться про міжнародну інформаційну діяльність України у галузі зовнішньої політики, а також про експорт та імпорт інформаційної продукції. За цим законом міжнародна інформаційна діяльність полягає у забезпеченні громадян, державних органів, підприємств, установ і організацій інформацією про зовнішньополітичну діяльність України, про події та явища у інших країнах, а також у цілеспрямованому поширенні за межами України державними органами і об'єднаннями громадян та ЗМІ всебічної інформації [13, с. 650]. Зрештою розвитку інформаційних відносин сприятиме прийняття спеціального інформаційного кодексу України, окремі положення якого регламентуватимуть чи обмежуватимуть доступ до таємної інформації на шляху від виготовлення до її використання. Попори подібні недоліки Україна посідає одне з провідних місць серед країн СНД за кількістю законів, що регулюють інформаційні відносини.

Національну програму інформатизації було ухвалено ще у березні 1998 р., утім на її реалізацію з бюджету було виділено лише 15 млн. грн., а у бюджеті 1999 р. асигнувань на цю програму не було передбачено взагалі. Не дивлячись на це сьогодні вдалося створити понад 30 інформаційно-аналітичних систем різного рівня [6; 3, с. 128]. Проте поява мережі інформаційно-аналітичних систем не сприяла активізації діяльності вітчизняних міністерств і відомств щодо використання інформації у внутрішньо- і зовнішньополітичній діяльності країни. Приміром, лише 7% регіональних систем є базами даних, пов'язані з ухваленням управлінських рішень [26].

Державні органи та інші юридичні особи, які займаються інформаційною діяльністю можуть безпосередньо здійснювати зовнішньоекономічну діяльність у власних інтересах та інтересах індивідуальних і колективних споживачів, яких вони обслуговують і яким гарантують одержання зарубіжної інформації [13, с. 650]. У «Стратегії розвитку України», прийнятій у 2002 р., чільне місце було відведено інтересам держави у інформаційній сфері. Згідно цього документа інформаційна політика держави має полягати у створенні умов для динамічного розвитку національної інформаційної інфраструктури, забезпечення конституційних прав людини і громадянина щодо отримання і використання інформації [33].

Державна інформаційна політика здійснюється як у межах інформаційного простору – своєрідного інформаційного поля держави так і поза ним. Інформаційний простір України є складовою європейського і світового інформаційного простору. Останній включає в себе розгалужену систему структур, яка забезпечує виробництво, зберігання та використання інформації як всередині країни так і за її межами [19]. Одним із головних як внутрішньо- так і зовнішньополітичних завдань для української держави є адаптація до глобального інформаційного простору, зокрема регулювання обміну інформацією як відкритої так і з обмеженим доступом, експорту товарів та технологій, що підлягають експортному контролю відповідно до міжнародних зобов'язань України. Саме національний інформаційний простір, котрий впливає на всі сфери суспільних відносин є чинником формування консолідованої, гармонійно-здорової української спільноти. Формування інформаційного суспільства передбачає подолання так званого «цифрового розриву», створення «економіки знань», продовження еволюції журналістського середовища та ЗМІ в Україні, а також має сприяти зміцненню безпеки інформаційних та телекомунікаційних систем [5, с. 184].

У відповідності до згаданої «Стратегії» інформаційна політика держави має сприяти підтримці її конституційного ладу, суверенітету, територіальній цілісності, політичній, економічній та соціальній

стабільності, а також сприяти забезпеченню інформаційної безпеки [33]. Одним із ключових завдань національної безпеки держави є захист її інформаційної сфери, здебільшого від впливу іноземних інформаційних потоків. Вже у 1995 р. у Концепції національної безпеки держави було визначено можливі загрози в інформаційній сфері [22]. Недосконалість національного інформаційного простору породжує низку різнопланових проблем на кшталт іноземного впливу на формування внутрішньо- і зовнішньополітичної стратегії держави, серед яких слід виділити культурний експансіонізм з боку країн з розвинутою аудіовізуальною промисловістю. У зв'язку з цим постає необхідність вдосконалення законодавчого регулювання інформаційної безпеки держави з метою запобігання та мінімізації несанкціонованого втручання в український інформаційний простір. Актуальним є й питання активної пропагандистської протидії обмеженням України щодо експорту наукоємких технологій, зброї з боку провідних держав, а також негативному трактуванню національної історії іноземними ЗМІ. Іншим негативним явищем є так звана інформаційно-психологічна війна, яка ведеться проти України іншими державами з метою досягнення власних зовнішньополітичних цілей. Одним із кроків до подолання цієї проблеми є розширення мережі українських ЗМІ за кордоном [34, с. 163].

На парламентських слуханнях «Інформаційна політика України: стан і перспективи» (травень 1999) та «Проблеми інформаційної діяльності, свободи слова, дотримання законності та стану інформаційної безпеки України» (січень 2001) було констатовано, що «негативні тенденції в інформаційній сфері України набувають дедалі загрозливішого характеру» [9, с. 166]. Внаслідок політичної боротьби із розколом українського суспільства по лінії Схід-Захід умовно створено два протилежних інформаційних поля, які потрапляють під вплив російського і західного інформаційного просторів. ЗМІ цих інформаційних просторів часто позбавлені єдності та відстоюють цілком протилежні зовнішньополітичні вектори, замість того щоб сприяти адаптації держави до міжнародного інформаційного оточення [7, с. 45]. Більшість аналітиків відзначають те, що захист інформаційного суверенітету держави є не менш важливим ніж захист політичного суверенітету чи її територіальної цілісності, а інформаційна безпека є невід'ємною складовою політичної, економічної, військової та інших складових безпеки [10, с. 182]. Актуальною є проблема виникнення інформаційної загрози, коли створюється потенційна чи реальна небезпека зміни напряму або темпів розвитку держави. Дедалі на український інформаційний простір відчувається посилення іноземного інформаційного тиску, який здійснюється з метою дестабілізації суспільного та політичного життя України. Останнє зумовлене здебільшого невиваженістю інформаційної політики та відсутністю повноцінної системи інформаційної безпеки держави, неоднорідністю національного інформаційного ринку та нерівномірністю його регіонального розподілу. Одним із прикладів такого впливу є спроби формування у пересічних громадян думки про недоцільність євроатлантичного курсу України. Значним негативом є те, що інформаційний простір держави досі не заповнений якісною вітчизняною інформацією, яка б сприяла формуванню твердої політичної позиції України на міжнародній арені [6]. Водночас досить низькою є поінформованість населення про важливі аспекти зовнішньої державної політики. Приміром, на 2001 р. 53,4% респондентів нічого не знали про Програму «Партнерство заради миру» в рамках якої відбувається співпраця України з НАТО [1, с. 40]. Значними негативом є й те, що політичні чинники в Україні часто стають на заваді реалізації прав громадян на свободу в інформаційній сфері. За умов відсутності системи інформаційної взаємодії органів держави інфоресурси досить часто використовуються українськими політиками не для прийняття управлінських рішень, а переважно з метою проведення своїх політичних ігор із застосуванням піар-технологій, зокрема для боротьби з альтернативними до влади позиціями, здійснення агресивної інформаційної політики щодо опозиційних сил.

На ряді парламентських слухань було констатовано, що: «...негативні тенденції в інформаційній сфері України не лише не подолані, а й набули загрозливого характеру для майбутнього країни» [33]. Зрештою обмеження свободи слова, маніпулювання громадською думкою як у результаті діяльності вітчизняного політикуму так і внаслідок зовнішніх впливів становить істотну небезпеку цілісності держави та її науково-технічному потенціалові.

Сьогодні важко переоцінити роль ЗМІ у формуванні політичних поглядів громадян. Окрім цього останні покликані ще й стояти на сторожі демократичних надбань та мають стати гарантією того, що влада не буде повторювати помилок попередників, здебільшого у плані утисків свободи слова. При всьому довіра громадян до українських ЗМІ залишається досить низькою. Не дивлячись на суттєві демократичні перетворення в Україні досі зберігається тенденція існування незначної кількості незалежних ЗМІ. Такий стан речей в жодному разі не сприяє формуванню європейської інформаційної політики України. Це викликано тим, що останні існують здебільшого як філії владних структур чи політичних партій. Потрібно також враховувати, що формування національних ЗМІ відбувалося під значними тиском цензури, наявність якої визнають аж до Помаранчевої революції 2004 р. Утім варто

відзначити, що сьогодні спостерігаються тенденції до її реставрації. Саме цензура стала головною перешкодою на українському євроатлантичному шляху [17]. Тиск владних структур на опозиційні ЗМІ здійснюється шляхом втручання та закриття невігідних газет чи телеканалів, проведення терору проти журналістів, а також встановлення контролю над Інтернет-сайтами. Адміністрація президента Л. Кучми відзначилася введенням в дію так званих «темників», які рекомендували журналістам установлені рамки подання матеріалів громадськості.

Варто зупинитися на такій складовій ЗМІ як мас-медіа, котрі є важливим фактором впливу на внутрішню та зовнішню політику держави. Особливо відчутним це стало з послабленням ролі національних мереж у результаті виникнення супутникового та кабельного телебачення. Україна в силу свого геополітичного розташування є об'єктом впливу багатьох країн. До цього варто додати й те, що в Україні існує значна присутність іноземних ЗМІ, кількість яких в окремих регіонах переважає вітчизняні. Сьогодні встановлено, що медійний простір Закарпаття «перекривається» теле- і радіостанціями Угорщини, Словаччини, Польщі; Одеська і Чернівецька області – Румунії, Волинська і Львівська області – Польщі й Білорусі [6]. Останніми роками все більш відчутним стає інформаційний вплив Росії на український інфопростір, яка активно намагається впливати на всі сфери українського життя через неукраїнські та антиукраїнські ЗМІ. Зокрема російські ЗМІ є провідними у східних регіонах України та особливо в Криму. Так, у 1995-2004 рр. наклад російських газет і журналів в Україні зріс з 18% до 64%, у той час як відсоток української преси зменшився з 70% до 20% [27, с. 49]. Тому варто було б вдосконалити порядок реєстрації, розповсюдження та діяльності продукції іноземних ЗМІ на теренах України [34, с. 160].

Сучасні інтеграційні процеси на глобальному і регіональному рівнях позначені постійним інформаційним протиборством між Росією і США і одним із об'єктів цієї боротьби виступає Україна. Останні намагаються використати український інформаційний простір для здійснення інформаційно-психологічного впливу щодо рішень вітчизняного керівництва у військовій, військово-політичній, військово-технічній, військово-економічній, інформаційній і екологічній сферах.

З метою зменшення таких впливів у 1998 р. українська суспільна еліта вдалася до пошуків вироблення власної моделі інформаційної стратегії в межах інформаційного простору двох держав з метою ефективного його використання, запобігання цілеспрямованого російського ідеологічного експансіонізму. На думку вітчизняних експертів з питань російсько-українських інформаційних відносин, зокрема О. Лановенка та О. Шевченка, небезпека російського впливу через ЗМІ на ідеологічні й політичні процеси в Україні підсилюється історично виробленими близькими одне одному культурними спільнослов'янськими кодами. На цьому рівні у спільному інформаційному просторі через російські ЗМІ спостерігається засилля давніх міфологем (спільність мови, культури, звичаїв), що тим самим послаблює імунітет українського суспільства до прояву такого роду впливів. Тим часом Росія до певної міри намагається використати останні у здійсненні своїх імперських амбіцій, граючи при цьому на ностальгічних настроях населення пострадянських республік та вдаючись до ідеології нової біполярності шляхом протиставлення російського націонал-патріотизму українському самостійництву [23, с. 164-165]. Гострим залишається питання використання Росією спільного російсько-українського інформаційного простору з метою впливу на масову свідомість в Україні під час виборчих кампаній чи так званих газових війн. У зв'язку з цим можна констатувати, що дотепер не створено чіткої системи захисту українського інформаційного простору. З метою зміцнення економічного й політичного суверенітету України вживаються відповідні заходи щодо правового регулювання захисту національного інформаційного простору від несанкціонованого втручання. Також у напрямку вирішення проблеми захисту інформаційного простору сьогодні плідно працюють академічні та галузеві науково-дослідні установи. Водночас актуальним є питання вироблення механізмів контролю та захисту національного інформаційного простору від стороннього втручання, яке може нести загрозу державним інтересам, контролю за передачами конфіденційної інформації у мережі Інтернет. Підтримка інформаційної безпеки має здійснюватися паралельно з розширенням присутності України у світовому інформаційному просторі. В цілому Україні досить складно домінувати в світовому інформаційному просторі, оскільки її питома вага, за словами вітчизняних аналітиків, у світовому інформаційному обміні й медіа-просторі на сьогодні залишається фактично нульовою, що негативно впливає на її політичний і економічний імідж. У цьому випадку, за словами С. Гнатюка, Україна у світовому медіа-просторі є лише країною реципієнтом – споживачем іноземного інформаційного продукту. За офіційними даними Держкомстату обсяг офіційного мовлення вітчизняних телерадіокомпаній упродовж 1995-2004 рр. складав лише 38,1 годин на добу [5, с. 184]. Тому важливим сьогодні є завдання не відстати хоча б від країн Східної Європи у розробці новітніх інформаційно-комунікаційних технологій. У іншому випадку відставання України від світових тенденцій розвитку інформаційних технологій, зокрема засобів

інформатизації, телекомунікацій та зв'язку гальмуватиме інтеграцію України до європейського співтовариства [34, с. 156].

Україні залишилася у спадок радянська телерадіокомунікаційна система – орієнтована на одностороннє мовлення держави до населення. Також сьогодні близько 80% ефірного часу в Україні зайнято продуктом неукраїнського походження, хоча за законодавством частка телепродукції українського походження має бути не меншою 50% ліцензійного часу їх мовлення [5, с. 269]. Неприйнятним явищем вітчизняного телерадіопростору та преси є засилля іноземного капіталу. Тому пріоритетним завданням у цьому напрямі є підтримка вітчизняного виробника інформаційного продукту, розвитку українських ЗМІ та налагодження вітчизняних технологій інформаційного виробництва. Президент В. Ющенко на відкритті засідання РНБО 21 березня 2008 р. наголошував на тому, що іноземні ЗМІ проводять на території України «інформаційно-психологічну кампанію» з метою дезінформації суспільства та маніпуляції його свідомістю [6].

Активно продовжується так зване «розчинення» українських ЗМІ у масі видань недержавної форми власності, які обслуговують інтересів окремих олігархічних кланів та бізнес-еліт. Разом з тим, приватні ЗМІ, які сьогодні складають в Україні переважну більшість, знаходяться на службі та під цілковитим контролем приватних груп, основною метою діяльності яких є здебільшого отримання прибутку. Не є секретом і те, що у подібних ЗМІ переважає інформація, спрямована на компрометацію України в очах її громадян та населення інших країн. Саме через це невірно подана широкому загалові інформація часто призводить до негативних політичних наслідків. Зрештою, за словами С. Гнатюка, така модель вітчизняного інфопростору значно звужує можливості здійснення зовнішньополітичних завдань та перешкоджає формуванню цілісного й самодостатнього інформаційного простору, належного захисту суспільної свідомості від деструктивних зовнішніх інформаційних впливів [5, с. 187-188]. Годі говорити про об'єктивність друкованих ЗМІ владних структур у яких аж до 2004 р. суспільству подавалася лише «потрібна» інформація [20, с. 163]. Унаслідок таких дій журналістська спільнота часто потрапляє в залежність від приватних мас-медіа, автоматично стаючи при цьому заручниками і провідниками зовнішньополітичного тиску на Україну [34, с. 164]. Таким чином українські ЗМІ стають інструментом політичного впливу на громадян. Водночас трапляється таке явище як безвідповідальність працівників ЗМІ у оцінці соціальних і політичних процесів в Україні. На думку Б. Непомняшого державна інформаційна політика повинна бути відкритою і передбачати інформування суспільства про діяльність державних органів. Проте український політикум свідомо обмежує інформацію про свою роботу, боячись конкуренції ідей. Все це наштовхує на думку, що у зв'язку з недобросовісним підходом до виконання своїх обов'язків, а також некомпетентністю вітчизняні чиновники уникають публічного обговорення своєї діяльності [26]. До цього, за словами Л. Губерського, додалося ще й неприйняття демократичних стратегій і програм розвитку інформаційної політики українськими можновладцями [7, с. 42, 47].

Загалом, основними негативними тенденціями як у внутрішній так і зовнішній політиці України на наш погляд сьогодні є: відсутність виваженої інформаційної політики та слабкість позицій держави як суб'єкта інформаційного ринку; недостатня розвиненість інформаційної інфраструктури та низький рівень сучасних інформаційних технологій; часткова залученість України до процесів глобалізації та низький рівень інформаційної присутності в світі; інформаційна експансія інших держав на території України та її неконкурентоздатність у сфері інформаційних технологій на світовому ринку.

З метою хоча б часткового подолання цих негативних тенденцій 23 квітня 2008 р. В. Ющенко своїм указом ввів у дію рішення РНБО України від 21 березня 2008 р. «Про невідкладні заходи по забезпеченню інформаційної безпеки України», спрямоване на реструктуризацію українського інформаційного простору з метою подальшого запобігання негативного інформаційного впливу. Реалізацією вдосконалення інформаційної безпеки стали заходи по обмеженню ввозу білоруської та російської літератури, яка формує негативний імідж України, заборона ретрансляції окремих агресивних щодо України російських телеканалів [16]. Подібні заходи викликали неоднозначну реакцію суспільства та вітчизняного політикуму. Своєрідним підсумком починань у цьому напрямку було прийняття Доктрини інформаційної безпеки України та Концепції державної інформаційної політики 25 травня і 12 червня 2009 р. Серед пріоритетів Концепції слід відзначити просування інтересів України на європейському та світовому просторах в системі глобального інформаційного простору та їх захист, а також створення незалежного журналістського середовища.

Позитивну роль як у внутрішній так і зовнішній політиці держави почало відігравати інформаційно-аналітичне забезпечення стратегічного планування (ІАЗ СП). Проблеми ІАЗ СП обумовлені особливостями стратегічного планування як перехідного процесу між державною політикою та державним управлінням, сферою його застосування, станом та тенденціями розвитку служби забезпечення

національної безпеки держави (СЗНБ), характером та динамікою змін зовнішнього середовища, насамперед геополітичної, гео економічної та геостратегічної обстановки [29, с. 51]. Від СЗНБ залежить ефективність здійснення стратегічного моніторингу, що слугує уникненню загроз національним інтересам.

Попри певні зрушення інформаційне забезпечення суспільства щодо зовнішньополітичної стратегії України все ще залишається недостатнім. Загалом, всі існуючі медіапотужності повинні бути спрямовані на консолідацію нації, а не навпаки, як це часто спостерігається. Робота ЗМІ має сприяти формуванню позитивної думки українського суспільства щодо ЄС і НАТО, утім тут спостерігається відсутність збалансованості роботи українських ЗМІ. Також євроатлантична перспектива України у вітчизняних ЗМІ тривалий час розглядалася як безперспективна. Сьогодні в українській пресі знову ж таки або побіжно ведеться роз'яснення значення перспективи євроатлантичної інтеграції для України або про це не йдеться взагалі. Українські журналісти часто не зовсім розуміють функції і повноважень європейських владних структур. Зрештою у російськомовних ЗМІ не без підтримки лівих партій та Росії активно ведеться різка антинатівська кампанія, що слугує укоріненню негативного стереотипу Альянсу у свідомості українського суспільства [30; 28, с. 152-155]. Загалом інформаційний чинник у євроатлантичній інтеграції України набуває все більш вирішального значення, оскільки саме від інформаційної політики держави залежить консенсус з питань євроатлантичної інтеграції України. Здебільшого сама ідея підтримки чи непідтримки інтеграції України до євроатлантичних структур залежить від формування образу ЄС і НАТО у ЗМІ. Призупинення діалогу України із Заходом щодо її швидкої інтеграції до євроатлантичних структур послугувало тому, що окремі національні ЗМІ, як і за часів правління Л. Кучми, трактують останнє не інакше як прояв ворожості до України, а не спробу сприяння побудові демократії. При цьому Росія знову розглядається як надійний зовнішньополітичний партнер при нав'язуванні думок на зразок «Україна Заходові непотрібна». В окремих українських ЗМІ присутня думка про те, що геополітичне і гео економічне розташування України дозволяє заперечувати претензії Заходу щодо якісних характеристик внутрішнього курсу влади упродовж останніх років та державної дезінформації власного народу [7, с. 45].

Певні прогресивні зміни, які відбулися останнім часом у інформаційній політиці України стали можливими саме завдяки впливу європейських і євроатлантичних критеріїв. У зв'язку з цим стратегія більшості українських ЗМІ була переформована у напрямку об'єктивного інформування населення замість нав'язування єдиної думки. Доречно буде навести слова колишнього голови Держкомітету телерадіомовлення І. Чижа, який писав: «Здорова поінформованість влади, людини і суспільства загалом, розумна державна інформаційна політика, що служить інтересам і розвитку особистості, громадянського суспільства, самої держави, є однією з найголовніших і найміцніших основ державності» [34, с. 156]. Під час виборчих кампаній 2004 р. та 2006 р. став можливим рівний доступ кандидатів до ЗМІ, що зрештою спричинило відмову влади від надмірного регулювання інформаційних потоків [7, с. 39-40]. Вплив Заходу та української діаспори давав поштовх до перегляду українською владою ролі російських ЗМІ на українському інформаційному полі. У 2005 р. між Україною та ЄС було погоджено рішення щодо укладення угоди про механізми і безпеку обміну інформацією обмеженого доступу [7, с. 39-40]. Неодмінною передумовою входження України до ЄС і НАТО є адаптація українського інформаційного простору до європейських стандартів та об'єктивність вітчизняних ЗМІ у інформуванні населення щодо потенціалу євроатлантичної інтеграції, оскільки саме вони є активним суб'єктом формування об'єктивного образу як внутрішньої так і зовнішньої політики держави [7, с. 51]. У цьому випадку вітчизняні ЗМІ взяли на себе відповідальність за формування позитивного іміджу Північноатлантичного Альянсу з метою зміни ставлення українських громадян до цієї інституції [4, с. 7-8]. Все це сприятиме підвищенню рівня підтримки громадянами ідеї вступу України до ЄС і НАТО. Загалом же інтеграція України до євроатлантичних структур має відбуватися паралельно з інтеграцією до європейського інформаційного простору.

Відправною точкою впорядкування інформування суспільства стосовно зовнішньої політики став Указ Президента України від 13 грудня 2003 р., яким затверджувалися програми інформування громадськості з питань європейської і євроатлантичної інтеграції України на 2004-2007 рр. У відповідності до Указу визначалися органи державної влади, відповідальні за виконання програм, ставилися завдання утворення спеціальних структур для координування дій державних органів та інформаційної діяльності. Програми мали забезпечити надання об'єктивної інформації громадянам про євроінтеграційні процеси, основні напрями діяльності ЄС і НАТО задля широкої підтримки курсу України на євроатлантичну інтеграцію [8, с. 15]. Серед основних недоліків інформаційної політики щодо євроінтеграції слід виділити недостатність фінансування цих програм та їх недоліки, дефіцит консенсусу політичних і владних еліт, а також недовіра громадськості до влади як суб'єкта інформаційної кампанії.

Останнє послугувало невтішному результату підвищення рівня обізнаності населення стосовно ЄС і НАТО. У результаті, протягом 2003-2007 рр. кількість населення, яка почала краще ставитися до НАТО зростає у середньому лише на 3%. Дещо кращою є ситуація з підтримкою вступу України до ЄС, яка зростає у середньому на 18% [8, с. 21-22]. Щодо регіональних особливостей то як і в попередні роки більшість прихильників євроатлантичної інтеграції проживають на заході держави. Також серед прихильників вступу України до ЄС і НАТО переважає молодь у віці від 18 до 29 років [18, с. 42-60].

Саме тому нагальним сьогодні є об'єктивне інформаційне забезпечення висвітлення політики Євросоюзу щодо України, зокрема самітів Україна-ЄС, зустрічей українського президента з європейськими високопосадовцями тощо. Вітчизняним ЗМІ, які не в достатньому обсязі подають інформацію про євроатлантичну інтеграцію України, варто зупинитися на найбільш ключових питаннях її співробітництва з Євросоюзом, зокрема торгівля, енергетика, наука й технології [7, с. 56]. Зрештою, набуття навіть асоційованого членства України в ЄС буде неможливим без її повноцінної присутності в європейському інформаційному просторі. Утім більшість позитивних перетворень в інформаційному забезпеченні зовнішньої політики держави буде досить важко здійснити без відповідної політичної стратегії, а також підтримки й досвіду ЄС. При цьому входження до європейського інформаційного простору має здійснюватися на засадах рівності й партнерства. Перед українською владою стоїть завдання врегулювання та змістовного наповнення інформаційних потоків, що йдуть від західних демократій та Росії, а також подолання розколу українського суспільства, викликаного інформаційним протистоянням під час виборчих кампаній 2004 р. та 2006 р. [7, с. 61]. Важливим завданням, особливо для зовнішньополітичного відомства України, залишається подолання інформаційної багатовекторності задля подачі проголошеного європейського курсу як справжньої загальнонаціональної мети.

Висновки. Таким чином, прискорений процес інформатизації держави неможливий без проведення нею відповідних заходів. Значним позитивом є законодавче оформлення інформаційних відносин, котрі формують як внутрішню так і зовнішню державну політику. Беззаперечними у процесі побудови демократії та становлення України як важливого суб'єкта міжнародних відносин є ЗМІ, які активно впливають на настрої населення. Зі зникненням цензури та початком зміцнення демократичних цінностей на ЗМІ покладаються завдання формування позитивного й прозорого образу євроатлантичних структур, що безумовно сприятиме прискоренню процесу інтеграції до них України. Є значні сподівання на те, що нинішня влада збереже курс на поглиблення прогресивних реформ і перетворень в інформаційній галузі, у результаті яких Україна посяде достойне місце серед провідних європейських держав.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Актуальні проблеми інформаційної безпеки України // Національна безпека і оборона. – 2001. - № 1. – С 2-50.
2. Бжезинский З. Великая шахматная доска / Бжезинский З. - М.: Междунар. отношения, 1998. – 256 с.
3. Бондаренко В.О. Інформаційна безпека сучасної держави: концептуальні роздуми / В.О. Бондаренко, О.В. Литвиненко // Стратегічна панорама. – 1999. - № 1/2. – С. 127-133.
4. Войтович Р. Основні критерії формування та реалізації інформаційної політики в умовах євроатлантичного вибору України / Р. Войтович // Вісник УАДУ при Президентіві України. – 2005. – Вип. 1. – С. 3-15.
5. Гнатюк С.Л. Медіа-простір України в умовах глобалізації / С.Л. Гнатюк // Стратегічна панорама. – 2007. - № 1. – С. 184-190.
6. Государственная информационная политика Украины // <http://ru.wikipedia.org/wiki/>
7. Губерський Л.В. Інформаційна політика України: європейський контекст / [Губерський Л.В., Камінський Є.Є., Макаренко Є.А., Ожеван М.А., Шнирков О.І.]. - К.: Либідь, 2007. – 360 с.
8. Державна інформаційна політика у сфері європейської в євроатлантичної інтеграції // Національна безпека і оборона. – 2008. - № 1. – С. 2-33.
9. Додонов О.Г. Державна інформаційна політика і становлення інформаційного суспільства в Україні / О.Г. Додонов, О.С. Горбачик, М.Г. Кузнецова // Стратегічна панорама. – 2002. - № 1. – С. 166-170.
10. Закон України «Про Концепцію Національної програми інформатизації» // Відомості Верховної Ради України. - 1998. - № 27/28. - С. 182.
11. Закон України про авторське право і суміжні права // Україна: інформація і свобода слова: Зб. законодавчих актів, нормат. док. та стат. фахівців / Упоряд А.М. Задворський. – К.: Молодь, 1997. – С. 168-191.
12. Закон України про друковані засоби масової інформації (пресу в Україні) // Україна: інформація і свобода слова: Зб. законодавчих актів, нормат. док. та стат. фахівців / Упоряд А.М. Задворський. – К.: Молодь, 1997. – С. 92-110.
13. Закон України про інформацію // Відомості Верховної ради України. – 1992. - № 48. – С. 650.
14. Закон України про рекламу // Україна: інформація і свобода слова: Зб. законодавчих актів, нормат. док. та стат. фахівців / Упоряд А.М. Задворський. – К.: Молодь, 1997. – С. 153-167.
15. Закон України про систему суспільного телебачення і радіомовлення України // Відомості Верховної ради України. – 1997. - № 45. – С. 284-296.
16. Из библиотеки Украины будут изымать неправильные книги // Украинская правда. – 2008. – 20 августа.
17. Иванченко Ю.М. Сутність, головні напрями та способи державної інформаційної політики в Україні // www.academy.gov.ua/ej2/txts/phil0/05ijmipu.pdf

18. Інформаційна складова європейської та євроатлантичної інтеграції: громадська думка // Національна безпека і оборона. – 2008. - № 1. – С. 42-60.
19. Інформаційна сфера в Україні. захист інформації: проблеми і перспективи розвитку // <http://checkreferat.com/referati-4162/>
20. Карпенко В.О. Інформаційна політика та безпека: [підручник] / В.О. Карпенко - К.: Нора-Друк, 2006. – 320 с.
21. Конституція України // Закони України. — К.: Б. в., 1997. - Т. 10. - С. 30-72.
22. Концепція національної безпеки України // www.nbuv.gov.ua/law/97_bez.html
23. Лановенко О.П., Шевченко О.К. Спільний українсько-російський інформаційний простір як зона можливого соціокультурного впливу на Україну / О.П. Лановенко, О.К. Шевченко // Стратегічна панорама. – 1998. - № 3/4. – С. 164–165.
24. Малий М.В. Інформаційна політика держави: стан і стратегія розвитку / М.В. Малий // journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1341
25. На Украине прекращена кабельная трансляция четырех российских телеканалов // <http://www.lenta.ru/news/2008/10/03/channels/>
26. Непомнящий Б. Інформаційна політика в Україні: слово на підтримку «електронної демократії» / Б. Непомнящий // Дзеркало тижня 15-21 січня 2002 р.
27. Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2005 р.: послання Президента до Верховної Ради України. – К.: Інформ. видав. центр Держкомстату України, 2005. – С. 49.
28. Садовська О. Висвітлення питань європейської та євроатлантичної інтеграції на сторінках українських ЗМІ / О. Садовська // Євроатлантична інтеграція: реалії та перспективи. Матеріали науково-практичної конференції 30 травня 2006 року. – Вінниця, 2006. – С. 152-155.
29. Семенченко А.І. Проблеми інформаційно-аналітичного забезпечення стратегічного планування у сфері національної безпеки та шляхи їх вирішення. Методичний підхід до формування адаптивних механізмів стратегічного планування та управління / А.І. Семенченко // Стратегічна панорама. – 2007. - № 2. – С. 50-60.
30. Семіков О.В. Інформування громадськості України щодо членства в Альянсі: здобутки і проблеми / О.В. Семіков // Національний Центр з питань Євроатлантичної інтеграції України <http://www.nceai.gov.ua/154.456.0.0.1.0.phtml>
31. Соснін О.В. Національні інтереси у сфері інформатизації держави і розвитку ринку інформаційних послуг / О.В. Соснін // Стратегічна панорама. – 2005. - № 4. – С. 169-175.
32. Соснін О.В., Олійник О.В. Правові проблеми регулювання інформаційної діяльності / О.В. Соснін, О.В. Олійник // Стратегічна панорама. – 2002. - № 4. – С. 166-174.
33. Стратегія розвитку України: теорія та практика // www.niss.gov.ua/book/strateg2/chast%207_cnv.htm
34. Чиж І.С. Інформаційний простір: як жити і діяти в ньому Українській державі / І.С. Чиж // Стратегічна панорама. – 2002. - № 4. – С. 156-165.

Кондратенко О. Ю. Информационный фактор в формировании внутренней и внешней политики Украинского государства. / Институт международных отношений Национального авиационного университета.

В статье рассмотрен уровень информационного обеспечения Украинского государства при осуществлении внутренней и внешней политики. Отдельное место отведено сфере безопасности государственной информационной политики, а также проблеме защиты внутренне- и внешнеполитических интересов Украины в СМИ.

Ключевые слова: информация, информационная политика, информационное пространство, масс-медиа, СМИ.

Kondratenko O. U. The Information factor is in shaping the domestic and foreign policy of Ukraine. / Institute of international relations National Aviation University.

The article examines a question about the level of the information support in the implementation process of the domestic and the foreign policy in Ukraine. Here is a separate question about the security of the state information policy, as well as about the problem of domestic and foreign-policy interest protection of Ukraine in the mass media.

Key words: information, information policy, information space, chattering classes, mass media.